

Jovan Miljković
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ANDRAGOŠKI RAD ĆIRILA I METODIJA¹

Rezime: U članku su rasvetljeni andragoški aspekti rada Ćirila i Metodija i analizirane okolnosti i načini širenja slovenskog pisma. Takođe, predstavljena je prosvetiteljska delatnost Ćirila i Metodija i njen značaj za razvoj slovenske pismenosti.

Ključne reči: istorija obrazovanja odraslih, opismenjavanje.

Tokom konstituisanja kao nauke andragogija je težila da dokaže svoj legitimitet, ukazujući između ostalog, i na svoje istorijsko utemeljenje u bivstvovanju čovečanstva kroz sve epohe njegovog razvoja. Razotkrivajući istorijsko-filozofske korene andragogije istraživači su dosta vremena i truda poklonili određenim istorijskim periodima, kao npr. antičkom i rimskom periodu, dok su drugi periodi, kao što je srednji vek, ostali još uvek, velikim delom pod velom tajne. Srednji vek, koji većina laika i određeni broj stručnjaka naziva neopravdano „mračnim“, kolevka je slovenske pismenosti i prosvetljenja. Slažemo se sa Savićevićem (Savićević, 2000; 85) da bi bilo „istorijski naivno misliti da se u ovom dugom periodu života civilizacije ništa značajno nije dešavalo, da je to bio period ‘mraka’ ljudske istorije“. Naprotiv, ovo je period rađanja slovenskog pisma, konstituisanja slovenskih država i priznavanja slovenskog jezika za jezik dostojan širenja reči Božije, ravnopravan latinskom, grčkom i jevrejskom jeziku. Period u kome Sloveni izranjaju iz tame neznanja i nezadrživo staju na put civilizacije, postajući ravnopravni igrači na pozornici svetske istorije, ne može se nazvati mračnim. A iskra koja je zapalila plamen pisane reči bili su upravo učena braća Ćirilo i Metodije.

Vredi podsetiti se, da su u vreme velikih seoba naroda, u VI veku, Sloveni naselili Balkansko poluostrvo, stigavši do Jadranskog i Egejskog mora. U vreme delatnosti Ćirila i Metodija, Sloveni su pod mnogim imenima naseljavali prostore „od Tatri do Peloponeza i od Jadranskog do Crnog Mora i Dona“ (Panić-Surep, 1964; 10). Imali su zemlju, ali ne i državu. „Gospodarima se sma-

¹ Članak je rezultat rada na projektu „Obrazovanje i učenje – pretpostavke evropskih integracija“ (br.149015), koji finansira Ministarstvo nauke Republike Srbije.

traju drugi: nemačko carstvo na severozapadu, vizantijsko na jugu“ (ibid). To ne znači da Sloveni nisu imali nikakve vlasti niti vođa. Postojalo je nekoliko slovenskih kneževina, ali one su sve bile u vazalnom odnosu prema jednoj od dve spomenute imperije. Kao slovenske vođe toga perioda ističu se kneževi Rastislav (moravski), Mutimir (srpski), Kocelj (slovenački) i Branimir (hrvatski) i bugarski kneza Boris. Ovako kompleksni politički uslovi nisu bili bez značaja za rađanje i širenje slovenske pismenosti, jer su nemačko i vizantijsko carstvo imali različite vizije o teritorijama naseljenim Slovenima. To političko „zamešateljstvo“ usložnjava i naziruća šizma hrišćanstva koja uveliko nagrizala još uvek koliko toliko monolitno telo Crkve.

Konstantin (u monaštvu Ćiril) i Metodije bili su Grci, rođeni u Solunu, od oca Leona (Lava), koji je imao čin „drugardija pod strategom“² (Nepoznati pisac, 1964; 46), vojnog zapovednika grada Soluna. Konstantin je rođen 826. ili 827. godine, dok o datumu Metodijevog rođenja nema tačnih podataka, ali se pretpostavlja da je to 815. ili 820. godina (Ljubenović, 1991; 3). Osnovno obrazovanje Konstantin je stekao u rodnom gradu, a kasnije školovanje nastavlja u Carigradu. Mladi Konstantin bio je vrlo talentovan učenik, što se može videti i iz njegovog žitija: „Kada ga dadoše na učenje uspevaše u knjigama više od svih učenika razumom, tako da je bilo čudo“ (Nepoznati autor, 1968; 28). U Carigradu je dobio vrlo široko obrazovanje iz geometrije, aritmetike, astronomije, muzike, gramatike, književnosti, retorike, dijalektike i filozofije. Studira zajedno da maloletni vizantijski car Mihajlo III (842-867), a jedan od profesora bio mu Fotije, budući carigradski patrijarh (857-867 i 877-886). Svoje znanje mogao je da iskaže na 7 jezika, govorio je grčki, slovenski, jevrejski, hazarski, arapski, samarićanski i gotski (nemački) jezik. Znanja ovih jezika i njegova ogromna erudicija, zbog koje će ga kasnije prozvati „Filozof“, učinili su ga podobnim za diplomatsko-religijske i prosvetiteljske misije.

Nakon školovanja Konstantin prima sveštenečki čin, postaje sekretar Patrijaršije, a nakon toga i profesor velike škole u kojoj je predavao filozofiju. Ubrzo potom poverena mu je prva od tri velike misije kojom će se proslaviti. Poznat kao dobar orator i polemičar u borbi protiv ikonoklasta Konstantin je poslat u državnu misiju na Bliski istok, a kasnije i arapskom kalifu u Samari, kod Bagdada. Tokom svoje misije Konstantin uspešno polemish sa predstavnicima muhamedanstva. Za ovo vreme ne nalazimo previše podataka o školovanju, životu i radu Konstantinovog brata Metodija. Nepoznati pisac žitija Svetog Metodija (najverovatnije Kliment Ohridski) kaže da mu car „saznavši za njegovo oštroumlje, dade na upravu kneževinu slovensku /.../“ (Nepoznati

² Vizantijski vojni zapovednik neposredno potčinjen zapovedniku vojne oblasti – „teme“

autor, 1968; 32), a sličnog je mišljenja i Krsta B. Ljubenović (Ljubenović, 1991; 4), koji iznosi podatak da je Metodije bio vizantijski upravnik na području reke Strumice.

Nakon ovog perioda svetovne vlasti Metodije se odriče svoje službe i zamonašuje u jednom manastiru u anadolskom Olimpu. U ovom manastiru braća ponovo se susreću, kada se Konstantin, obavivši svoju misiju na Bliskom istoku vraća u Vizantiju u nameri da provede život u osami i molitvi. Međutim, njihovo „tihovanje“ prekinuto je drugom dužom političko-religioznom misijom, oko 860. godine, misijom na koju ih šalje vizantijski car Mihajlo III. Braća odlaze hazarskom kanu Kaganu da među njegovim narodom koji je živio na obali Crnog mora, između reke Don i planine Kavkaza, šire hrišćanstvo. Hazari su u to vreme bili pod uticajem Jevreja. U ovoj misiji naročito se istakao Konstantin Filozof kao vešt polemičar, a raspravu koju je vodio sa Jevrejima obradiće pismeno i prevesti na slovenski jezik. Nakon uspešne misije, u kojoj su mnogi Hazari primili hrišćanstvo, a njihov kan sklopio prijateljstvo sa vizantijskim carem, solunska braća vratili su se u Vizantiju. U povratku, u grčkoj naseobini Herson, pronalaze mošti svetog Klimenta i nose ih sa sobom.

Po povratku u Vizantiju, braću je čekala najteža i za andragogiju najvažnija misija. Slovenski knez Rastislav (846 – 870), koji je vladao Velikom Moravskom (u nekim izvorima Moravijom), poslao je vizantijskom caru poslanstvo koje ga je molilo da u njegovu kneževinu pošalje misionare koji bi hrišćanstvo širili na slovenskom jeziku. Ova „misija je imala političku pozadinu i trebalo je da osigura vizantijski uticaj u tom delu Evrope“ (Mala enciklopedija Prosveta, 1986; 658). U prilog ovakve tvrdnje govori i činjenica da je narod kojim je upravljao knez Rastislav pre Solunske braće „primio hrišćanstvo od german-skih misionara na latinskom jeziku“ (Panić-Surep, 1964; 12). U trenucima kada je Rastislav pokušavao da se odupre pritisku nemačke aristokratije, Crkva koju je prihvatio u vidu nemačkog sveštenstva i propovedi i službi na latinskom jeziku sigurno mu u tome nije pomagala, jer „pokrštavanje je značilo istovremeno podvrgavanje političkoj vlasti one države koja je izvršila prevođenje u Hrišćanstvo“ (Bilbija, 2000; 86). Zbog toga je oslanjanje na snažnu, ali u isto vreme daleku, pa samim tim po sebe i bezopasnu Vizantiju, moglo u tom trenutku izgledati kao solomonsko rešenje. Zvanični razlozi kneževe molbe bili su etničke prirode. „Ni on ni njegov hristoljubivi narod, govorio je, ne mogu da shvate pravu jevandelsku istinu, jer im se predaje na nerazumljivim jezicima, nemačkom i latinskom. Zna da vasileus ima učenih ljudi koji govore slovenski, pa neka mu ih pošalje – boga radi“ (Panić-Surep, 1964; 12).

Postoje autori koji smatraju da su Sloveni pre Ćirila i Metodija imali svoje pismo. Tako Svetislav S. Bilbija (Bilbija, 2000; 87) iznosi sledeće tvrdnje: „Konstantin Filozof i njegov brat Metodije bili su makedonski Srbi, nikakvi Grci ili pogrčeni Srbi“, da nisu oni prvi sastavili pismo za Slovene, da je glagoljica postojala i ranije, da je Ćirilo sreo jednu vrstu slovenskog pisma u Hersonu na Krimu i da mu je ono služilo za sastavljanje ćirilice. Takođe, isti autor tvrdi, pozivajući se na američke slaviste Droben i Kuhareka, da je Ćirilo, odnosno Konstantin, našao u Hersonu Jevanđelje i Psaltir „napisane na ros (roš) jeziku“ (Bilbija, 2000; 88), čime se otvara pitanje pisma na koje se Ćirilo ugledao, jer se do skoro verovalo da je to bilo grčko pismo. U „Žitiju Ćirilovom“ kaže se da je u Hersonu „našao Jevanđelje i Psaltir ruskim slovima pisano“ (prema Trifunović, 1964; 26), što nam se čini neverovatnim jer je hrišćanstvo u Rusiji postalo zvanična vera tek 988. godine, a „/.../ najstariji ruski poznati pisani spomenici potiču iz sredine XI veka (Ostromirovo jevanđelje 1057 – 1058, Svjatoslavov izbornik 1073. godine i dr.)“ (Trifunović, 2001; 72). Ovde bi se složili sa Trifunovićem da „iza ovih zagonetnih ruskih (rosaskih, ruških) pismena ne krije se ruski jezik, već neki drugi, verovatno, gotski“ (Trifunović, 1964; 26). Sloveni su pre glagoljice verovatno imali neku vrstu slikovnog pisma. O tome svedoče i reči Crnorisca Hrabra, autora prve slovenske filološke rasprave *Slovo o pismenima*, odnosno *O pismenah*, koji početkom X veka kaže: „Pređe Sloveni ne imadahu knjiga, nego po crtama i rezama čitahu i gatahu, budući pagani. Krstivši se, rimskim i grčkim pismenima mučahu se pisati slovensku reč bez pravila.“ (prema: Trifunović, 1968; 102) Ljubenović govoreći o „crtama i rezama po kojima Sloveni čitahu i gatahu“ kaže sledeće: „Raboš, a to je komad drveta na kome se zarezima i crtama beleže dugovanja i potraživanja kod nepismenih u vodenicama, vunovlačarama, pekarama i trgovinama, predstavlja ostatak takvog pisma. To znači da su Sloveni, dok su bili pagani, imali neku vrstu primitivnog pisma“ (Ljubenović, 1991; 6). Vredi pomenuti, da kada govorimo o nastanku slovenskog pisma, da izuzetak u korišćenju slikovnog pisma uslovno čine Bugari³, koji su se, po Ibn al – Nadimu, „služili pismom Kineza i manihejaca“ (prema: Stojanov, 2003; 118).

Da bi mogao da propoveda hrišćanstvo na slovenskom jeziku, Konstantin je morao da prevede sa grčkog na slovenski jezik najpotrebnije liturgijske knjige. Da bi to uradio, morao je da sastavi i prvu slovensku azbuku – glago-

³ Uslovno kažemo Bugari iz dva razloga. Prvi razlog je to što se radi o bugarskom ogranku, Povolškim Bugarima (najsevernijoj muslimanskoj civilizaciji, čije je poslednje tragove zatro Ivan Grozni 1552. godine), a ne celokupnom bugarskom narodu. Drugi razlog je taj što su Bugari u stvari hunsko – ugarskog porekla, a mi u ovom radu govorimo o počecima slovenske pismenosti. Bugari su pokorili Slovene 679. godine, koji su ih u naredna dva veka u potpunosti asimilovali, pa „malobrojni Bugari pretopili su se u Slovene, a ostalo im je samo ime Bugari“ (Grupa autora: „Mala enciklopedija Prosveta“, tom I, četvrto izdanje, Prosveta, Beograd, 1986. str. 330).

ljicu (prema glagolu „glagolati“, što znači brzo govoriti). Ovu azbuku, koja je imala 38 slova, sastavio je 863. godine. Najveći broj grafema preuzeo je iz grčkog pisma, manji broj iz kopskog i samarićanskog, dok je za specifične slovenske palatale i nazale sam izmislio posebne znake. „Postoje dva osnovna tipa glagoljice: obla i uglasta“ (Milošević, 2003; 146). Obla glagoljica se upotrebljavala u Bugarskoj, Makedoniji, Duklji, Zahumlju i istočnoj Bosni do XII veka kada je zamenjuje ćirilica. U isto vreme (XII v.) javlja se uglasta glagoljica u Hrvatskoj i Bosni. Najveći procvat doživljava u Hrvatskoj u XIV i XV veku, uprkos činjenici da je konstantno bila proganjana od strane katoličkih crkvenih vlasti, a održala se u upotebi sve do XIX veka. Najpoznatiji spomenici pisani glagoljicom su *Zoografsko jevanđelje* (Makedonija, kraj X veka), *Asemanovo jevanđelje* (Makedonija, XI vek), *Klocov zbornik propovedi* (čakavska oblast, XI vek) i *Kijevski misal* (Češka, XI vek).

Vredno je napomenuti da je slovenski jezik makedonskih Slovena iz okoline Soluna, na koji su prve knjige prevedene, postao prvi književni jezik svih Slovena – staroslovenski jezik (u slavistici nazvan i crkvenoslovenski jezik). Naime, u tom periodu svi Sloveni govorili su gotovo identičnim jezikom, iz koga će se vremenom recenzijama (redakcijama) izdiferencirati srpski, ruski, bugarski, itd. Staroslovenski jezik će biti književni jezik Južnih i Istočnih Slovena sve do XVIII veka, dok su ga Moravski Sloveni i Česi odbacili još u XII veku. Činjenica da su Ćirilo i Metodije stvorili prvo pismo svih Slovena svrstava ih u rodonačelnike pismenosti brojne porodice slovenskih naroda.

Nakon ovih neophodnih priprema od „godinu i nešto dana“ (Panić-Su-rep, 1964; 12), Konstantin i Metodije sa *grupom učenika* s proleća 863. godine kreću iz Carigrada u velikomoravsku kneževinu (okolina Brna, Slovačka). Tu su se zadržali oko 3 godine obavljajući svoju prosvetiteljsku misiju. Oni su dalje pokrštavali preostale paganske Slovene, vršili bogoslužjenje na narodnom jeziku i stvorili prvu književnost na slovenskom jeziku. Bilo bi nerazumno misliti da su oni tako veliku misiju mogli da ostvare sami. Za očekivati je da su morali da imaju grupu saradnika – učenika. Da bi mogli da vrše bogoslužjenje i čitaju crkvene knjige, saradnici Metodija i Konstantina morali su predhodno da se *opismene*. U tome se između ostalog i ogleda andragoška delatnost Ćirilila i Metodija u užem smislu. Ovde bi se slobodno moglo govoriti i o funkcionalnoj pismenosti, naravno, u kontekstu onoga vremena. Jer „smisao funkcionalne pismenosti leži u određenoj funkciji, u određenoj primenljivosti, praktičnoj upotrebljivosti u svim sferama života čoveka i društva“ (Alibabić, 1994; 4). Nesumnjivo je da su učenici Konstantina Filozofa i Metodija svoju pismenost sticali iz hrišćanskih knjiga, što znači na sadržaju relevantnom za njihovu kasniju

sveštenučku profesiju. Takođe, njihov profesionalni život je bio neodvojiv od njihovog privatnog života, jer su u slučaju sveštenika lično i profesionalno jedno (ili bi trebalo da jesu), što čini usvojeni sadržaj primenljivim u svim sferama njihovog života. Etika koju propovedaju treba da je ista ona etika koju svedoče u svom svakodnevnom životu.

Dalje širenje hrišćanstva i propovedanje na narodnom jeziku rađalo je nove kadrovske i obrazovne potrebe – javila se potreba za većim brojem slovenskih sveštenika. S obzirom na to da braća nisu imali pravo da rukopolažu sveštenike, oni su odabrali jedan broj svojih učenika i 867. godine krenuli u Rim u nameri da reše pitanje kadrova. Put ih je vodio preko Panonije, slovenske kneževine kojom je kao nemački vazal upravljao knez Kocelj (861-876). Knez Kocelj se zainteresovao za rad Solunske braće i iskreno ga podržava, opismenjuje se slovenskim pismom i daje da se *opismeni* još 50 njegovih ljudi. Nastavljajući put ka Rimu, braća su se neko vreme zadržali u Veneciji. U to vreme vode oštru raspravu sa romanskim sveštenstvom koje je, kao i nemačko, smataralo da se bogosluženje može vršiti samo na tri jezika, latinskom, grčkom i jevrejskom i otvoreno se suprotstavljaju ideji da se na slovenskom jeziku šire pismenost i hrišćanstvo. Kako su braća ostala verna svojoj ideji, papa Nikola I (858-867) ih poziva da hitno dođu u Rim i opravdaju se. Zajedno sa učenicima, noseći mošti svetog Klimenta koje su našli u Hersonu, braća dolaze u Rim, ali tu ne zatiču papu Nikolu I u životu. Mesto njega već je bio ustoličen papa Hadrijan II (867-872) koji ih je dočeka sa najvećim počastima i blagoslovio slovenske liturgijske knjige, čime je odobrio korišćenje slovenskog jezika u crkvi i pisma glagoljice. Takođe, on je svečano rukopoložio za sveštenike učenike Solunske braće. Nakon ovog velikog uspeha Konstantin Filozof se po treći put povlači u manastir, zamonašuje se i dobija ime Ćirilo. Ćirilo umire nekoliko nedelja nakon zamonašenja, 14. februara 869. godine, a sahranjen je uz velike počasti u Crkvi svetog Klimenta.

Nakon Ćirilove smrti papa Hadrijan II postavlja Metodija za vladiku panonske eparhije, koju je prethodo odvojio od salcburške nadbiskupije, čime Metodije dobija veliku autonomiju u radu (između ostalog, imao je pravo i da sam rukopolaže nove sveštenike). Pri tom, izdaje papsku bulu u kojoj odobrava da se crkvena služba vrši na staroslovenskom jeziku i baca anatemu na „trojezičnike“ koji se protive upotrebi staroslovenskog jezika u bogosluženju. Kao episkop panonski Metodije odlazi u Sirmium, današnju Sremsku Mitrovicu, gde je po predanju još sveti Pavle uspostavio episkopsku stolicu. Tu je nastavio prosvetiteljsku delatnost, završivši uz pomoć svojih učenika prevod *Svetog pi-*

sma, osim knjiga *Makabejaca*, zatim *Nomokanon*, zbirku iz dela svetih Otaca i još neke crkvene knjige.

Međutim, njegov rad prekinut je političkim prevratom. Moravski knez Rastislav 870. godine zbačen je sa vlasti od strane Svetopluka, osvedočenog germanofila, a zatim oslepljen i zatvoren u manastir u kome je i umro. Tada je i Metodije uhapšene i izveden pred crkveni sud arhiepiskopa salcburškog i osuđen kao jeretik na tešku tamnicu. U tamnici, najverovatnije u Regensburgu (Trifunović, 1964; 31) proveo je dve i po godine, tokom kojih je podnosio razna mučenja, „izvođen je na ljutu zimu nag i tučen pesnicama i bičevima“ (Trifunović, 1964; 32). Nove političke prilike lišavaju Metodija ropstva. Godine 872. Svetopluk se odvaja od svojih nemačkih gospodara, a papa Hadrijan II umire. Naslednik papske stolice, Jovan VIII energično deluje protiv nemačkih episkopa, oslobađa Metodija i vraća mu panonsku episkopiju na upravljanje, ali mu uskraćuje pravo crkvene službe na staroslovenskom jeziku, dozvolivši da može samo da propoveda veru na narodnom jeziku. Metodije se oglašuje o ovu naredbu i nastavlja da radi kako je i radio do tada. Knez Svetopluk ga optužuje za jeres i Metodije mora ponovo u Rim da se pravda. Na opšte iznenađenje papa blagosilja Metodijev rad i ponovo mu daje pravo da drži službu na staroslovenskom, 880. godine.

Papa Jovan VIII otrovan je 882. godine, a njegovi naslednici zabranjuju dalju službu na slovenskom jeziku. Metodije umire 6. aprila 885. godine u Velegradu, gde je i sahranjen. Njegovi najistaknutiji učenici Gorazd, Sava, Anđelar, Kliment i Naum proterani su od strane nemačkog sveštenstva. Oni beže u Beograd kojim su u to vreme upravljali Bugari, odakle ih bugarski načelnik Boritakan šalje knezu Borisu u tadašnju prestonicu Preslav. „Gorazdu i Savi se izgubio svaki trag još pre dolaska u Preslav“ (Milošević, 2003; 140), dok je Anđelar preminuo u Preslavu, tako da su rad Solunske braće nastavili njihovi učenici Kliment i Naum. Njih bugarski dvor šalje u tek osvojene predele oko Ohridskog i Prespanskog jezera, gde oni nastavljaju rad započet u Moravskoj i Panoniji. „Okupljaju oko sebe množinu, a legenda kaže tri i po hiljade, učenika. Predaju im veštinu pisanja i upućuju u tajne zamršenih bogoslovskih tekstova“ (Panić-Surep, 1964; 12). Što se tiče metodike obrazovnog rada ostaje nam samo da nagađamo. Naime, autor napominje da je rad bio danonoćan, „razdeljen na ljudske grupe i vremenske jedinice“ (ibid). Tek dolaskom na bugarski kneževski presto Simeona, koji će se kasnije proglasiti carem, u Bugarskoj odomaćeno grčko pismo se zamenjuje adekvatnijim pismom. Obzirom da grupa grčkih slova nije mogla da zadovolji karakteristike slovenskog govora, jer su nedostajali znaci za više glasova, stvorila se potreba za novim pismom. Tako je u on-

dašnjoj Bugarskoj, na teritoriji današnje Makedonije, krajem IX veka, nastalo i drugo slovensko pismo – ćirilica, čiji je autor učenik Solunske braće, Kliment Ohridski. Ćirilica, koja je imala ukupno 38 slova, nastala je na osnovu grčkog ustavnog pisma, iz koga su uzeta 24 slova, a za one staroslovenske glasove kojih nije bilo u grčkom jeziku, načinjena su posebna slova, uglavnom prema glagoljici. Na narodnom saboru 893. godine istaknut je stav bugarskog suverena naredbom: „zamena grčkih knjiga slavenskim, zamena glagoljice ćirilicom“ (Panić-Surep, 1964; 18). Najstariji spomenici pisani ćirilicom su *Samuilov natpis* (Makedonija, 993. godine), *Temnički natpis* (Srbija, XI vek), *Ostromirovo jevanđelje* (Rusija, XI vek) i *Miroslavljevo jevanđelje* (Srbija, XII vek).

Smatramo da je vredno pomenuti i stanje u Srbiji onoga vremena. Dakle, u vreme kada su delovali Ćirilo i Metodije, Srbija je bila pod vlašću kneza Mutimira, za čije su vladavine Srbi primili hrišćanstvo. Srbi su pokršteni između 867. i 874. godine (Trifunović, 1994; 327), što otvara prostor opismenjavanja u cilju bogoslužjenja. Da li je ta geneza srpske pismenosti nastala pod direktnim uticajem Metodija ili je došla posredno od strane njegovih učenika ostaje otvoreno pitanje. Postoji mogućnost da je Metodije, koji je pismom pape Jovana VIII postavljen za arhiepiskopa svih slovenskih zemalja (Trifunović, 1964; 235), prosvetno delovao u ovom delu svoje arhiepiskopije. Jurij Stojanov je drugačijeg mišljenja. On kategorički zastupa mišljenje da je preko Bugarskog carstva, za vreme vladavine cara Samuila, čiju vladavinu ovaj autor opisuje kao „Zlatno doba slovenske pismenosti i procvata nove slovensko – vizantijske civilizacije“ (Stojanov, 2003; 132), došlo do prenošenja vizantijske kulturne tradicije do Srbije i Rusije. Jedno je sigurno, a to je „/.../ da je dobijanjem autokefalnosti srpske crkve, 1219. godine Sveti Sava zemlju podelio na 8 episkopija, a za episkope postavio samo Srbe“ (Milošević, 2003; 155), što znači da je tri veka nakon Metodijeve smrti, klica pismenosti pustila jake i mnogostruke korene.

Možemo konstatovati da je pojava Ćirila i Metodija na istorijskoj sceni bila od nemerljivog značaja za sve slovenske narode, a time i za celokupnu svetsku baštinu. Njihov doprinos se može posmatrati u različitim oblastima – u politici, teologiji, književnosti, kulturi i naravno, andragogiji. Sa užeg andragoškog stanovišta njihova delatnost se ogleda u okupljanju (odraslih) učenika, kreiranju obrazovnog plana i programa, organizaciji i izvođenju opismenjavanja stanovništva, osmišljavanju, izradi i prevodu knjiga, postavljanju standarda „pismenosti“ za one koji treba da budu rukopoloženi za sveštena lica). Ali, šire posmatrano, osmišljavanjem glagoljice kao simboličkog sistema kojim bi se znanja mogla prenositi, oni neosporno prevazilaze granice

ove kategorije. Ako tome dodamo savesno, moralno i posvećeno obavljanje dužnosti, ali i celoživotno učenje i usavršavanje, ova dva (pro)svetitelja bi se mogla svrstati u preteče obrazovanja odraslih svih slovenskih naroda. Plamen je zapaljen ...

Reference

- Alibabić, Š.: *Funkcionalna pismenost i samoobrazovanje*, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, Beograd, 1994.
- Bilbija, S.: *Staroevropski jezik i pismo Etruraca*, Miroslov, Beograd, 2000.
- Grupa autora: *Mala enciklopedija Prosveta*, tom III, četvrto izdanje, Prosveta, Beograd, 1986.
- Crnorizac Hrabar: „Slovo o pismenima“, u D. Pavlović, R. Marinković, *Iz naše književnosti feudalnog doba*, Prosveta, Beograd, 1968.
- Ljubenović, K.: *Prvi slovenski prosvetitelji Ćirilo i Metodije i njihovi učenici*, SRZ Atrium, Beograd, 1991.
- Milošević, M.: *Od Gilgameša do Molijera*, Zmaj, Novi Sad, 2003.
- Nepoznati autor: „Život svetog Metodija“, u D. Pavlović, R. Marinković, *Iz naše književnosti feudalnog doba*, Prosveta, Beograd, 1968.
- Nepoznati autor: „Život svetog Ćirila“, u D. Pavlović, R. Marinković, *Iz naše književnosti feudalnog doba*, Prosveta, Beograd, 1968.
- Panić-Surep, M.: „Dar veći i skupoceniji od svakog zlata i srebra i kamenja dragog i bogatstva prolaznog“ u Đ. Trifunović, *Ćirilo i Metodije*, SKZ, Beograd, 1964.
- Savićević, D.: *Koreni i razvoj andragoških ideja*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Beograd, 2000.
- Stojanov, J.: „Skrivena tradicija u Evropi“, Gradac, Beograd, 2003.
- Trifunović, Đ.: „Solunska braća“ u Đ. Trifunović, *Ćirilo i Metodije*, SKZ, Beograd, 1964.
- Trifunović, Đ.: *Stara srpska književnost*, Filip Višnjić, Beograd, 1994.
- Trifunović, Đ.: *Ka počecima srpske pismenosti*, Otkrovenje, Beograd, 2001.

Jovan Miljković
Faculty of Philosophy, University of Belgrade

ANDRAGOGICAL WORK OF CYRIL AND METHOD

Resume: *The article sheds light on andragogical aspects of Cyril and Method's work and analyzes circumstances and ways in which the Slav alphabet was spread. It also presents the educational work of Cyril and Method and its importance for the development of literacy among Slavs.*

Key words: *history of adult education, literacy*